

MAGYAR IZRAEL

AZ

ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET

KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

Dr. NEUMANN EDE

NYOLCADIK ÉVFOLYAM

TARTALOM.

Vezércikkek

	Lap
Dr. Schnitzer Ármin	1
Papi munkánk a háboruban	25
Dr. Klein Mór	57
A helyreállítás munkája	81
Kartársaimhoz ...	121

Vallásos és felekezeti élet

Dr. Schnitzer Salamon: Atyám életéből	4
Dr. Steinherz Jakab: Dr. Schnitzer Ármin koporsójánál	9
Az Országos Rabbiegyesület kegyelete	11
Dr. Schnitzer Ármin beszéde Dr. Goldberger Izidor beiktatásakor	13
Dr. Flesch Ármin: Gyakorlati lelkészkedés	20
Dr. Kálmán Ödön: A tábori lelkészetről	29
Dr. Pfeiffer Izák: Imádság a csatákban elhunyt katonákért tartott gyászistentiszteleten	33
Az Országos Rabbiképző-intézet ...	34
Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat	40
Dr. Steiner Vilmos: Gyakorlati lelkészkedés	47
Dr. Groszmann Zsigmond: Felekezeti újabb jogszabályok	48
Dr. Klein Sámuel: A tábori lelkészetről ...	62
A madarak és fák napja	73
Szabolcsi Miksa	83
A Magyar Zsidó Múzeum	89
A községkerületi elnökök gyűlése	105
Tábori lelkészek behívása ...	111
Dr. Mezey Ferenc	125
Dr. Heller Bernát: Kármán Mór	128

Tudomány és irodalom

Dr. Heller Bernát: Nemzeti és vallási ellentétek, magyar zsidó harmónia	16
Dr. Bernstein Béla: Az agáda történetének nagy műve	19
Dr. Steinherz Jakab: A háboru a bibliában II.	43
Dr. Goldberger Izidor: A község előjogai a rabbival szemben ...	63
Dr. Edelstein Bertalan: Hitközségi alapszabályok intézkedési a főrabbi-ságról kétszáz év előtt	67

	Lap
Dr. Herskovits József: A menekültek halachája ...	71
Dr. Weisz Miksa: A Magyar Zsidó Múzeum	91, 131
Dr. Fuchs Sámuel: Háborus ethika	95
Dr. Edelstein Bertalan: Templomi rend Amsterdamban kétszáz év előtt	97
Dr. Pfeiffer Izsák: A háftára olvasásáról	102, 140
Dr. Edelstein Bertalan: Hitközségi szervezet, intézmények, vezetőség Amsterdamban	134

Miniszteri rendelet

az Országos Rabbiképző-intézet növendékeinek hadiszolgálatára ügyében	51
---	----

Egyesületi ügyek

Egyesületi élet	22, 52
Az Országos Rabbiegyesület rendkívüli közgyűlése	145

Krónika

23, 53, 75, 111, 151

A nyolcadik évfolyam munkatársai:

Dr. Bernstein Béla 19, Dr. Edelstein Bertalan 67, 97, 134, Dr. Flesch Ármin 20, Dr. Fuchs Sámuel 95, Dr. Goldberger Izidor 63, Dr. Groszmann Zsigmond 48, Dr. Heller Bernát 16, 128, Dr. Herskovits József 71, Dr. Kálmán Ödön 29, Dr. Klein Sámuel 62, Dr. Pfeiffer Izsák 33, 102, 140, Dr. Schnitzer Salamon 4, Dr. Steiner Vilmos 47, Dr. Steinherz Jakab 9, 43, Dr. Weisz Miksa 91, 131.

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Dr. Schnitzer Ármin.

Sötét gyásznak fátyolában indul utnak e lapok ez új évfolyama is. Az Országos Rabbiegyesület elnökét siratjuk. A kipróbált vezért, a kinek bölcsesége éveken át munkánkat irányította, ékességünket, kinek nevéből és törekvéseiből fény áradt az egész magyar rabbikarra. De nemcsak a saját veszteségünk érzete súlyosodik szívünkre, hanem a magyar zsidóság egyetemének nagy bánata.

Mert a ki nekünk hódoló szeretettel övezett vezérünk volt, felekezetünk közügyeinek leghivatottabb munkásai, a magyar Izrael javainak legáldottabb gyarapítói között foglalt helyet. Az eredmények, a melyek iparkodásához fűződtek, a hatások, a melyek munkájából származtak, dicsőséggel koszorúzták nevét és hódolattal áldozva a vezér emlékének, egyszerismind az egész magyar zsidóság hálájának vagyunk tolmácsai.

Midőn magasértékű papi munkásságának félszázada zárult le, örömmel ragadtuk meg az alkalmat, hogy egyéniségének és törekvéseinek mivoltát szemléltessük és a büszkeség érzete támadt lelkünkben, midőn azokra a kiválóságokra mutattunk rá, a melyek a Gondviselés kegyétől övezett férfit diszitették. Tompitott szinekből alakult a kép, a melyet festettünk róla és senki sem lobbanthatta szemünkre, hogy a szépítés vágya vezette ecsetünket, midőn vonásait rajzoltuk vagy hogy a beállítás módjával igyekeztünk kedvező hatást biztosítani számára.

Nem másoljuk az akkor rajzolt jelleinképet és nem egészítjük ki új vonásokkal. De úgy véljük, hogy az elhunyt emlékének tartozunk azzal, hogy azokat az elveket idézzük lelkünk elé, a melyek életét és törekvéseit irányították. A széles alapú tevékenységében kifejezésre jutó eszmék méltatása pedig egyszerismind a hála lerovása is, a melyre kötelezve érezzük magunkat azzal a férfival szemben, a ki fényes tehetségét és gazdag munkáját azoknak a céloknak szentelte, a melyeknek szolgálatában törekvéseink állanak és a kit eszközeinek megválasztásában azok

a felfogások vezéreltek, a melyeknek helyességét a multban vallottuk és a melyeknek hirdetői leszünk ezentul is, nemcsak az elköltözött iránt való kegyeletből, hanem azért, mert érvényesülésüktől a magyar zsidóság vallásos életének felvirágzását, legértékesebb javainak gyarapodását reméljük.

Egy nagy és mindenek felett fontos probléma megoldásában látta Schnitzer Ármin hivatását, élete feladatát. Ez a probléma: miként óvhatja a kulturában, jelesül a magyar nemzeti kulturában élő, annak áldásaiban részesedő és egyszersmind gyarapítására kötelezett zsidóság vallásos érdekeit. Miként kell őriznie és gondoznia azokat a magasbecsü vallásos javakat, a melyeket őseitől örökölt, hogy polgári életének átalakulása, társadalmi helyzetének megváltozása és az általános kultura áramlatainak hatása folytán meg ne fogyatkozzanak. Ezt a problémát fényesen oldotta meg a saját személyével, példaadó módon megmutatva, hogy miként lehet összhangzásba hozni a hagyományhoz való hűséget kulturéletünk feladatainak teljesítésével, munkáinak komoly, odaadó, sikeres végzésével és ennek megoldásában látta hivatását az egész magyar rabbikarnak. Konzervatív volt a szó legjobb és modern annak legnemesebb értelmében. Felfogásai a hagyományban gyökereztek. Szellemi és vallásos élete mindvégig abból táplálkozott. Egyszersmind pedig az a szilárd alap volt, a melyen mindenkor rendithetetlenül állott. Soha meg nem ingott alatta, soha le nem tért róla. Egész lénye egybeforrt szellemével, egész papi működése apotheózis volt érinthetetlen szentségének. Megható kegyelettel csüngött minden régi vallásos szokáson, ifjuságának emlékeit élete legbecsesebb javaiként őrizte, hódolattal adózott azoknak a nagy erkölcsi értékeknek, a melyek a legszűkebb keretek közé szorított zsidó életben megnyilvánultak, átérezte annak poézisét és a legerélyesebben tiltakozott minden kísérlet ellen, a melyből a hagyomány szentségére a legcsekélyebb sérelem hárulhatott volna. De egyszersmind egyik legelső és legbátrabb zászlóbontója volt a kulturának, szószólója a hagyományhoz ragaszkodó zsidóság kulturális haladásának, fejlődésének, a magyar nemzeti kulturával való egybeolvadásának. Már a jesivában kezdi meg kulturmunkáját és folytatja azt buzgalommal és lelkesedéssel teljes életén át.

Gyülekezetében a hagyomány éber őre. Távol tart mindent, a mi a konzervatív gondolkodásuak érzelmeit sérthetné, reájuk való tekintetből tiltakozik az istentisztelet külső formáinak minden átalakítása ellen még akkor is, ha ellene elvi kifogást emelni nem lehet. De a hagyományhoz való hűsége karöltve jár a kultura érdekeinek szolgálatával. Meghonosítja szószékén az irodalmi nyelvet, intézményeket létesít, a melyek a kultura szellemével hatják át a hitközségi életet, szakadatlanul azon fáradoz, hogy hivei műveltségének színvonala emelkedjék és nemcsak hitközségében, hanem az egész komáromi társadalomban elismert és a legjobbak nagyrabecsülésétől övezett tényezőjévé lesz a magyar kulturának. Bölcs óvatossággal kerül mindent, a mi a hagyományon csüngőket elidegeníthetné, hisz ő maga is rajongó hiva a hagyománynak és azt az elvet vallja, hogy

a zsidó vallásos életnek annak forrásaiból kell táplálkoznia, de ez nem gátolja meg abban, hogy szakítva régi felfogásokkal, eltörve a keretet, a mely közé a zsidó papi működés mindeddig szorult, szélesebb alapokra helyezze munkásságát és fényes tehetsége számára érvényesülést keresen a lelkészi hatáskör szokott határain kívül is. Ennek pedig hasznát látta nemcsak saját gyülekezete, hanem a felekezet közérdeke is. Bectületet, dicsőséget szerzett vele a zsidóságnak. És a tekintély, a melyre szert tett, az elismerés, a melyet kivivott magának, a magas értékelés, a melyben közéleti tevékenysége részesült, a felekezet céljait mozdította elő, a felekezet szolgálatában kifejtett működésének sikerét biztosította, eredményeit gyarapította.

De az összhangzat, a melyben a hagyomány tisztelete és a kultúra szeretete lelkében és működésében egyesült, az az erős meggyőződése, hogy a zsidóság vallásos életének felvirágzása és polgári helyzetének értékéhez mért alakulása ez összhang nélkül nem képzelhető, a keserűség és mély fájdalom kutforrása is volt reá nézve. Nálánál jobban senki sem fájlalta a magyar zsidóság szétdaraboltságát. Átkot látott a szakadásban, bünt a felekezeti egység megbontására irányuló törekvésekben és a zsidóság izzó szeretetétől áthatott szívének leghőbb vágya a viszály megszüntetése, a béke, a testvériség, a harmónia helyreállítása volt. Harmonikus lelkek minden disszonancia láttára véreznek. És a magyar zsidóság sorsa sokkal erősebben volt szívéhez nőve, semhogy szenvedéseit a legfájdalmasabban ne érezte volna. Életének egyik legboldogabb pillanata volt, midőn imájával bezárta azt az országos értekezletet, a melyben legjobbaink békevágya oly gyönyörű és oly hatalmas kifejezésre jutott. Mindig és mindenütt harmóniát keresett. Mindenüvé, a hová pályája vitte, azt az összhangzatot akarta plántálni, a mely az ő lelkében uralkodott.

Egyesületünk élén kifejtett működését is ez az iparkodás irányította. És ezzel mély hála kötelezett bennünket és enyészettől ment emléket biztosított magának a magyar rabbikar szívében. Egyesületünk önálló gondolkodású férfiakat egyesít magában. Kiki azoknak az elveknek hódol és igyekszik érvényt szerezni, a melyeket komoly erkölcsi és szellemi munkával megalkotott magának. Ha nem tenné, hűtlenséget követne el nemcsak önmaga, hanem ama magas érdekek ellen is, a melyeknek szolgálatára vagyunk hivatva. A meggyőződéshez való hűség, az erő, a melylyel kitartunk mellette, a megbízhatóság első kelléke és fokmérője munkánk erkölcsi értékének. De minden különbség mellett egyezünk annak az alapelvnek elismerésében, a mely az Országos Rabbiegyesület első elnökének működését vezérelte és sikert adott sokágu munkájának. Ez az elv: a hagyomány tisztelete és fentartása összhangban a kultúra szolgálatával, egy a kulturában élő nemzedék lelki igényeinek kielégítésével.

A dicsőült a saját papi működésében a viszonyokhoz való bölcs alkalmazkodással és a szó nemes értelmében gondolt opportunizmussal érvényesítette elveit. Így cselekedett egyesületünk elnöki székében is. Életének nagy, minden iparkodásában tükröződő irányelveit nem tagadta

meg soha, de egyebekben megbecsült minden igaz meggyőződést, tiszteletben tartott minden komoly nézetet, ha el is ütött az övétől. E lapok irányát és hangját is azért helyeselte, szimpatiajával azért tüntette ki, nagyértékű dolgozataival azért gazdagította őket, mert a munkánkat irányító alapelvek megtagadása nélkül mindenkor helyet adtunk minden komoly nézetnek és a felekezet, jelesül pedig a rabbikar érdekeit azokkal harmóniában iparkodunk előmozdítani, a kik más körökben szolgálják a magyar zsidóság céljait.

Mélyen lekötelezve érezzük magunkat iránta. Lekötelezve fáradhatatlan munkája, lankadást nem ismerő buzgalma és összhangzatra, az ellentétek elsimitására, a kartársi szellem gondozására irányított törekvései folytán. Együtt érzett és együtt dolgozott velünk. És fokozott hálára érzi kötelezettnek magát iránta e sorok írója. Baráti szeretetével előmozdította és bőségesen jutalmazta munkáját.

Hálás kegyelettel, könnyes hódolattal koszoruzzuk meg emlékezetét. Magas célok szolgálatára, szent javak gyarapítására értékesítette a fényes adományokat, a melyekkel a Gondviselés megajándékozta. Ragyogó elméjét, a szónak hatalmát, egyéniségének varázsát. Áldjuk nevét és folytatjuk a munkát, melyet mély bánatunkra félbe kellett szakítani. Folytatjuk az ő szellemében.

Atyám életéből.

A Chanuka gyermeke volt. 78 évvel ezelőtt látta meg a napvilágot a zsidó jognélküliség és elzártság világának kis szigetén: az élénk vallási életet élő szepességi Húnfalun. A társadalmi kietlenség e ghettojának dohos falai mögül is kibontakozott a régi családias érzés üde illata, a szellemi pezsdülés és vallási áhitat ozondús levegője, mely bölcsőjét körülöngte. Az anyagi javakban szükölködő szerény szülői hajlék, a hol apja, a chéderbeli zsidó tanító küzködött az élet viharával és viszontagságaival, méltóan beleilleszkedett a sok vihart látott Kárpátok e zord, de örökzöld virányainak légkörébe, a honnan útja kiindult és magával vitte az otthon bensőséges emlékeit, mint lelkivilágának örökzöld fakadásait. Apai szive is az ő lángoló szeretetével méltán a jeruzsalemi szentély olajkorsóját jelképezte; türelemben, elnézésben, áldozatkészségben sohasem fogyott ki. Mert a mily szigorú volt önmagával szemben, szülői kötelességeinek teljesítésében, épp oly kiméletes volt atyai jogainak gyakorlásában.

Családi körében ő volt az a mindenre, a legnagyobbtól a legkisebbre kiterjedő, életünk minden phasisát átfoglaló jótékony gondviselés, mely »sohasem alszik és szunnyad.« Nem volt érzélgős, de annál inkább éreztük meleg szive dobbanását. Nagy tekintélyt tartott fenn előttünk. Elég volt egy pillantása, az atyai feddés komoly tekintete, hogy megértsük méltatlankodását. Betegágyunknál is ő virrasztott mellettünk és maga is szünetlen megfigyeléseivel betekintést igyekezett

szerezni állapotunk változásaiba; itt is érvényesülő éleslátása laikus szemével is nem egyszer vezette rá a kezelő orvost a betegség lényegére és helyes gyógymódjára. Háztartásunk szcrénysége a dúsan terített asztal, a pazar és választékos ételek örömeit távoltartotta tőlünk. Az epikuri gyönyöröket a vidám tréfa, a felröppenő élc és a fesztelen jó kedvnek olcsó, de zamatos csemegéi pótolták. Ezekben ő járt elől. A nagyszámu család mellett ez nem is lehetett máskép. Az egyszerű és takarékos életmód utjaira voltunk utalva, különösen oly életelvek mellett, melyeket atyánk szigoruan szem előtt tartott. Tudta, hogy a rendezett anyagi viszonyok föntartása által a külvilágtól való függésünk mindinkább kisebb térre szorul.

Mindig körülötte sürgölődtünk, bármilyen figyelmet lekötő és nyugalmat követelő szellemi munka is foglalkoztatta. Különben is zseniálitása magával hozta, hogy sohasem vette birtokába teljes egyéniségét az agynak foglalkoztatása. Nem láttuk nála a gondolatokat kinnal megszületni és nem éreztette velünk a szellemi vajadás fájdalmait mogorva és zsémbelődő hangulat alakjában. A termő gondolatok és fölcikázó eszmék ihletét ama szelid mosolyának verőfényében sugározta, melyet ily fölmagasztosult pillanatokban reánk vetített. Bármily alapeleme volt természetének az unalmat nem ismerő, szünetet nem tartó szorgalom, prédikációi tüzetesen csak akkor foglalkoztatták komoly feladat gyanánt, midőn azok elmondásától csak 2–3 nap választotta el.

A beszéd megrögzítésére csak nagyon rövid időt szentelt, különösen mikor még anyanyelvén tartotta szónoklatait. Ezeknek teljes anyaga annyira bevésődött már irás közben nála, hogy mihamar szerves alkotó részévé vált. Az ünnep reggelének 1–2 órája elég volt neki e célra, többnyire az az idő, midőn a templomból haza jött és reggelijét elköltötte. Ekkor bezárkózott szobájába és in camera sinceritatis mintegy próba-előadásképp, csaknem teljes szónoki hangsúlyozással mondotta el beszédét. Ez már lelkiismeretességével együtt járt. De csakhamar egy kívülről jövő neszre, egy bármily szerény és halk kopogtatási hangra, az intim egyedül-lét csöndjét könnyen megzavartatja és már készségesen nyitja a kulccsal lezárt ajtót. És ekkor már többnyire vége is a próbaelőadás színjátékának. Közeledik az isteni tisztelet ideje és készül papi ornatusát fölvenni. Tropikus szépségü, eszmékben gazdag szellemi terhével szinte átszellemlülve jelenik meg Isten házában. A szent aktus következik. A templomi ének utolsó accordjai is elhangzottak, a nyitott frigyszekrény ajtai becsukódnak, melyekre aransujtásos függönyök borulnak. Ezeket halk imája után csókjaival érintve, ünnepélyesen a szószékre lép. Szép szónoki megjelenés, megnyerő, rokonszenves. Élénken csillogó szemeinek átható tekintetében pedig szellemessége és gondolatgazdagsága tükröződik. Fia-talabb éveiben rózsás arcával, hollófürteivel még emelte megjelenésének kellemes és frappans hatását. A nagy közönség áhítatos hangulata és feszült várakozása már kiváltódott, a zaj és fészkelődés is teljesen elül, mialatt a szónok körüljártatja szemeit a közönség sorain. Conticuere

omnes és halk pianissimoban megkezdi beszédét. A hang mindinkább erősebbé válva, kialakul annak szivhez szóló, a gondolathoz és érzelemhez lágyan simuló, lyrai zengésű szinezete. Szónoklati bevezetései egy komoly zenemű hangulatteljes ouverturjei, melyekkel hallgatóságát már dallamosan beleringatja annak tartalmi szépségeibe. Ezekben majd a természet egy-egy költői képét festi az ünnep keretébe illő szinekkel, annak tavaszi zsendülését, nyár évszaki pompáját vagy méla őszi borongását, majd évezredek előtti idők légkörébe vezeti hallgatóit, a patriárák pásztor-tüzének enyhe lobogása mellé, a zsidók rabszolgasága és pusztai vándorlása történelmi világának színterére. Mazkir előtt a holtak megdicsőült emlékének szentel egy kegyeletteljes könnyet. Ezen hangulatos introductió után a szónoki hevület gerjedelmei, emelkedett pathetikus kitörései jönnek többnyire felszínre, természetes, minden szinpadiasságtól ment izléses gesztusokkal. A lángoló hithűség, Izrael prófétai küldetésének és erkölcsi világának fenséges tanai vibrálnak át mélyen megilletődött lelkétől ajakáig, a melyről végigrezegnek hallgatósága szívébe. Gyakran Juvenal színeit használja, a metsző guny találó nyilaival és a finom sarkasmus damaskusi pengéjével boncolgatja és tetemre hívja az emberi gyarlóságokat, a félszeg kinövéseket és elfajulásokat, a hallgatók mindinkább élénkítő tetszése és földerülése közben. Mint egy-egy közös villanyáram hatása alatt egyszerre változtatják meg arckifejezésüket az egymás felé nevető és egymásnak szemhunyorogatással integető alakok.

Ez a satyrikus hang azonban mindig előkelő, izléses, sohasem olcsó hatásra vadászó. Különben is szónoki elve, hogy sohasem ereszkedik le beszédeivel a kevésbé művelt hallgatóság értelmiségéhez, hanem annak ugaron maradt szellemi talaját igyekszik megművelni és hallgatóit fokról-fokra magához fölemelni.

A beszéd vége felé jár, a hatás mindinkább hatványozva ascendál és eléri a csúcspontot. Ekkor egy záró pointe, egy rövid, hangsúlyozott amen hangzik föl és a szónok befejezte beszédét. De hatásában még ott zúg és zsibong a közönség sorai között. A kántor érces baritonban fölhangzó kedusája utat kíván törni magának, de a lelkekre nehezedő mámor mintha a lelkesedés láthatlan atomjaival besüritené a levegőt, szinte tompítva jelenik meg a hang ereje. Az érdeklődés még a szónoknak szól, a hálás pillantásoknak kifejezéseivel, midőn már helyét elfoglalta. De még ezzel sem merült ki a beszéd reflectorius hatása. Az utcán vitatkoznak felette, ki tud szebb részletet róla elmondani. Az ünnepi ebéd csemegéjeként is föl lesz tálalva. Oly dúsan ajándékozta meg hallgatóságát, hogy mindenki visz belőle magával valamit, akár egy szellemes bibliai exegesist, egy mélyértelmű midrasmagyarázatot vagy legalább egy finoman érthető célzást – szomszédjára.

Alkalmi beszédei is a szónoki művészet finom és értékes gyöngyei voltak. Esketési beszédei a családi ünnep fénypontjai; szivhez szóló, hitéleti erkölcsi tanításaival mintegy védő amulettet nyújtott át az élet kiszámíthatatlan utjaira az új házaspárnak. Gyászbeszédeiben pedig föl-

emelő vigaszával a horatiusi »si vis me flere« jellegét követve, saját megilletődöttségének rezgő hangja csendült ki szavaiból, midőn a család fájdalmát ecsetelte a halottnak igazságosan kijáró kegyeletével és az élőknek juttatott lelki megnyugtatóval. A tapintatosság művészi megoldásainak bámulatos exercitiumait mutatta be e kis remekművekben. Azokban az alkalmi beszédekben pedig, melyekben a nemzet öröme vagy gyásza nyilatkozott meg, oly mély hatással rezdítette meg a szívek hurjait, hogy velük valóságos élő tanuságtételt szolgáltatott Izrael hazafias egybeforradásáról. De nemcsak e téren, hanem mindenütt csodálatos biztonság, a lelki szemmérték pontosan működő, csalhatatlan érzéke jellemezte, a mely egyszerre odaállít mindent a maga helyére a nélkül, hogy nagyobb vagy kisebb fokra kellene beigazítani a látószöveget. Szavaiban, ítéleteiben, cselekedeteiben egyaránt.

Rendithetlen elvei mellett azonban mindig alkalmazkodik környezetének alakulási képeihez, a nélkül, hogy ő maga megváltoznék. A letűnt korszellem nem temeti el, nem kell elhamvadnia, hogy Phoenixként megifjuljon. Ő inkább Antaeus, ki a talajtól, mely lábait érinti, új erőt nyer.

A lendülésnek indított körrel maga is együtt halad, de annak szélességi fokát maga szabja meg. Az isteni tiszteletnek kereteit a csin, az izlés, a külső dekórum szempontjából maga igyekszik tágítani, de a hagyományos szellem féltékeny sérthetetlensége mellett. Sallang nélküli, papi méltóságot kifejező selyem ornatusa, melynek fekete színét egy egyszerű fehér nyakcsokor váltotta fel, épp úgy kifejezte egyéniségét, mint nagy világi műveltséggel párosult esztetikai érzéke, külső megjelenésének és fellépésének méltósága. E tulajdonaival nem csak utat tört magának külső körök meghódítására, hanem befogadó képességet szerzett a még elszigetelten élő és sokszor gunyt kiváltott zsidó vallási kultusznak.

Midőn maga is még német nyelven hirdette Isten igéit, a ghettora és góluszra emlékeztető romlott nyelvezet divatjának közepette is irodalmi magaslaton álló formák között közölte beszédanyagát hallgatóságával. Pedig ez akkor, különösen legszentebb ünnepeinken, némi vallási vétség számba ment. És később, bármilyen személyi nehézséget és fáradságot szerzett magának a magyar nyelv elsajátításával, hazafias érzésének minden fölbuzdulásával hódított annak tért. De oly ujtás ellen, mint az orgona behozatala az isteni tisztelet keretébe, mely közönsége egy részének, különösen a régi nemzedéknek konzervatív hajlamait érzékenyen érintette volna, a leghatározottabb ellentállást fejtette ki tekintélye teljes súlyával. Pedig e kérdés elég gyakran fölvetődött, hol gyengébb zajlásban, hol erősebb áradatban, sőt elemi föltornyosulásban is, de ezt a tulcsapongó hullámverést is diadalmasan tudta medrébe visszaszorítani. A ki tudja, hogy ez mit jelent, az már e tényből is egyéniségének a helyzeten uralkodó tulajdonaira tud következtetni. Elveiért való szilárd magatartása valóban az anyag változási törvényét, a helyzeti erélyt olyképp érvényesítette nála, hogy az a vallási élet melegségévé alakult át. Harcra termettségének végcélja, a béke és nyugalom áldása itt is szemé előtt lebegett.

E küzdelemben segítő társai voltak az ő hű és odaadó, szívük teljes melegével védelmére elszánt barátai, a tisztelet és szeretet önfeláldozó testőrei, kik minden tövist felszedtek utjából, hogy azt a gyengédség és hódolat rózsáival telehintsék. De legjobban megvédte magát megközelíthetetlen puritán jelleme által. A nedóvo, mint a hitközségi tisztet vivő egyéneknek alkalmi járandósága nem volt nála az a delejerő, mely a fémet oly mohón magához szívja. Tudta, hogy az inkább a rabbiélet járművének Skyllája és Charybdise, melynek örvénylő veszélyeit és zátonyait ki kell kerülnie. Élte végeig kelletlen nyügnök is tekintette. Nevetve fogadta, ha itt-ott elvétve a kegyvesztettség képében elmaradozott vagy ha olykor a rőf mértékével mérve, csak keskeny szegélyt hasított ki számára. Nem lelkesedett érte, ha az, mint legtöbbször, a szeretet és megbecsülés valutájának forgalmi eszközét képviselte, de egyenesen bántotta és elszomorította, ha valamelyik odaadó hive, a régi jólét mértékével adózott. A szív művészetével ilyenkor mindig megoldást talált a maga és barátja számára.

E szeretetet, mely annyira környezte, nemcsak hogy sohasem aknáztatta ki a maga céljaira, hanem inkább arra bírta, hogy távoldartsa magától még jogos kívánságainak teljesülését is.

A mily szerény, mértékletes sőt igazán igénytelen és lemondó volt életmódjában, e tulajdonait községével szemben is föntartotta. Ha valamire vágyott, úgy az nemes ambíciójának tehetségéhez méltó kielégítése volt. Működésének egyik lendítője az a személyi dicsőség utáni vágy volt, melyet fényben ragyogtatva látni állandó törekvése volt. »Sume superbiam quesitam meritis.« Légy büszkévé *érdemeid* által.

Ez volt alaptónusa dicsvágyának. Nem öncél, csupán eszköz más számára. Az ügy szolgálatába állította saját személyi nimbuszának varázsát, sikereit és diadalait, melyekkel hirnevét szerezte, hogy annál nagyobb nyomatékot és súlyt adjon nemes törekvéseinek. E dicsőségteljes szereplése úgy egyházi, mint társadalmi téren egymagában nem nyújtotta volna számára a tisztelet és megbecsülés koszorúit. Az a nagyarányú hódolat, mely őt a felekezeten túl is körülövezte, benső okokra voltak építve. Nemes jellemének aranycsengése, gondolkodásának előkelősége és fennköltisége, igazságérzetének rendíthetlensége, adott szavának minutiozus beváltása, ritka kötelességtudása voltak azon oszlopok, melyek az ő egyéniségének épületét oly hatalmas méretekben kidomborították és diszes homloktérbe állították. De ezen épület közcélok és mások javára volt betáblázva. Egyéni szeretetreméltósága lelkének üde báját és meleg emberszeretetét tükröztette. Szellemének játshi humorával, a bántó éltől ment, bár olykor erős sarkasmusával megbüvölt mindenkit. Száz meg száz zsidó vérbeli aperçut rejtegetett gazdagon megrakott szellemi tarsolyájában, melyből biztosan találó nyilként röpködtek szerteszét az élc vidám röppentyűi. Ezeket oly plasztikus, kitűnően pointírozott előadásban tudta vonatkoztatni, hogy mint színesen sziporkázó szellemi tüzrakéták szálltak föl, gyönyörködtetve a körülötte lévőket.

Immár a sors szomorú végzete teljes erővel reá nehezedett e gyönyörű, harmonikus élet áldásos tevékenységére. A fegyverzaj közepette elnémult az ő gazdag Muzsája is. Lassan, föltarthatatlanul roskadt össze teste, a nélkül, hogy szellemét, e dus kincsesbányát földelháta volna az alattomos ellenség, mely kínos betegség alakjában tört reá. Mint a bucsuzó napsugár, mielőtt a völgybe alámerül, bágyadt sugaraival még egyszer bevilágítja a láthatárt, a melyen jótékony áldását árasztotta, úgy tűnt el szemünk előtt, utolsó mosolyának föllobbanásával, hálát kifejező szempillantásának fáradt tűzével, Istenhez felszálló végső imájával.

»Mi földre tapadva
 Sirunk egyedül.
 Árvulva te érted
 Oh mester, így epedünk!
 S hogy üdvöd elérted
 Siratja könyünk.«

Goethe

Pilisborosjenő

Dr. Schnitzer Salamon

Dr. Schnitzer Ármin koporsójánál.

Dr. Steinherz Jakab gyászbeszéde.

A cedrusokat kezdte ki a láng. Egy éve, hogy elvesztettük Bacher Vilmost, a zsidó tudományok messze földön ismert és ünnepelt disztét,¹ a magyar zsidóság legnagyobb büszkeségét és csak néhány hónapja, hogy megdöbbsentünk Perls Ármin, az Isten szive szerinti, szellemmel dusan megáldott pap elhunytán, a kitől tiszteletét és elismerését senki meg nem tagadta és most ismét fölajdulhatunk, נפלה עטרתו, hogy fejünk egyik legdrágalátosabb ékessége lehullott és nem szabadulhatunk a fájdalmas tudattól, hogy szegényebbek lettünk; halványabb lett a magyar rabbikarnak és vele együtt az egész zsidóságnak érdemből és erényekből fakadó fénye, a melyet gyarapítani a mi legnagyobb gondunk és legsürgősebb feladatunk. Midőn pedig bánatos lélekkel és könnyező szemekkel elmerengünk nagy halottunk koporsóján, megérezzük és átértjük a bölcsek eme tanítását: למה נמשלו הצדיקים לתמר ולארז: אתה מוצא שאר אילנות כל זמן שמזקינים נקצצין ונוטעין מנצר שלהן ומיד הן גדילין הארז והתמר משנקצצין מי יוכל לעלות במקומן אלא אם ביגיעה גדולה לשנים הרבה כך אם אבד צדיק מן העולם מי יוכל לעמוד במקומו מיד אלא לשנים הרבה.

Miért hasonlítja az Irás a jeles férfiakat a pálmához és cedrushoz, mert más fák, ha megöregednek és kivágnak, nemsokára mások teremnek helyettük, de a cedrusok és pálmák csak hosszú évek mulván és nagy fáradság után találják meg pótlásukat.

És hasonlóképen van ez a jeles emberekkel, hogy nem egyhamar támadnak mások helyettük, ha elköltözésük ideje elérkezett. A megdicsőült is csak hosszú életkora alatt érte el a tökéletesség ama fokát,

a mely őt községének egyre szeretettebb vezérévé és kartársainak leg-hivatottabb fejévé avatta. Irigylendő a cél, melyet a megdicsőültnek Isten különös kegyelméből elérnie sikerült, de érte küzdenie is kellett legkisebb korától fogva és még akkor is, midőn ezen érdemes községbe mint hit-szónok került és képviselnie kellett a modern zsidóságot a minden válto-zástól megrettenő talmudtudós főrabbi oldalán.

De ő méltó tanítványa volt a német művelt konzervativizmus meg-alapítójának, az époly lángeszű, mint mélységes vallásosságú Hirsch Sám-son Ráfáelnek, ha mint önálló egyéniség nem is mondott le minden bírálatról a nagy mesterrel szemben.

Az ő ideálját föltalálta a középkor legnagyobb zsidó gondolkodói-ban, a kik a vallást és az igazi tudományt egyaránt istenieknek vallották és megegyezésökről szentül meg voltak győződve.

A megdicsőült a legnemesebb értelemben modern pap volt, a kiról mint R. Akibáról elmondható volt, **נבנים בשלום ויצא בשלום** hogy a bölcsé-szet mélységeibe elmerült ugyan, mert erre lángoló tudványa és éles esze ösztönözte, de vallásos hite nem szenvedett csorbát, a mint az másokkal, kik gyöngébb szelleműek, nem ritkán szokott megadni.

Nem is változtatta a megdicsőült az ő elveit egész hosszú lelki-pásztorkodása alatt, a bölcs mérsékletnek embere maradt és azért is tisztelt volt az ő neve azon hitrokonai között is, a kik a modern tudománnyoktól féltik a vallást.

De érezte azt is, hogy neki a nemzet egyik legnagyobb költőjének szülővárosában kétszeresen is kötelessége elsajátítani a haza édes nyelvét és ez neki oly fényesen sikerült, mint csak egyes kiválasztott kor-társainak.

Méltán büszke volt különösen azon szónoki sikerére, a melyet a halhatatlan költő emléktáblájának leleplezése alkalomával aratott az iroda-lom legfényesebb képviselői részéről. De esemény volt a megdicsőültnek minden szónoklata, mert természeténél fogva sem birt eltérni bölcseink ama nagyjelentőségű tanításától, hogy a szónoknak, ha bármily nagy mestere a beszédnek és gondolatfejtésnek, csak a legalaposabb és leg-komolyabb előkészület után legyen bátorsága a hallgatóság elé lépni.

De a lelkipásztornak a szószéken és a tudományon kívül is van magasztos hivatása és a megdicsőült ebben is babért érdemelt ki magának.

Szívének jósága és lebilincselő kedvessége megnyilatkoztak gazdag-nak és szegénynek egyaránt és az iránta való szeretet és ragaszkodás a régi nemzedékről az újra szállt, mert az évek haladtával is mint Mózes-ről, róla is elmondható volt: **לא בהתה עיני ולא גם לחה** Nem homályosult el lelki szeme és nem tűnt el üdesége.

A komáromiak tehát nem lehettek meglepve, midőn előbb a dunán-tuli és csakhamar az egész ország művelt rabbikarának osztatlan bizalma az ő lelkipásztoruk felé fordult és őt elnökükké, vezérökké választották.

Felejthetetlen lesz előttünk a legpéldásabb buzgóság és odaadás, melylyel szellemi és anyagi érdekeinket szívéen hordozta és meghatva

fogunk mindig visszaemlékezni a beszédekre, a melyekkel gyűléseinket földiszította.

Osztozkodtunk a nagyérdemű hitközséggel és családdal a fényben, mely a megdicsőült kétszeri királyi kitüntetéséből reánk is áradt és most hűségesen kivesszük részünket a mélységes gyászból is.

Hálás köszönetet mondunk a mélyen tisztelt gyászoló özvegynek, hogy nagynevű férjének drága egészsége felett a legpéldásabban őrködött és életét mindvégig megszipitette ugyannyira, hogy fenkölt szellemének utolsó fölvilanásait is szemlélhetjük.

Fogadd, drága Mester, elnöktársadnak, a ki nem lehet jelen végtisztességednél, fájdalmas utolsó üdvözlését, a melyhez mindnyájan fűzzük kegyeletes hódolatunkat azért az önzetlen barátságért és szeretetért, a melylyel bennünket nemes szivedbe zártál és értünk fáradoztál két évtizeden át. A Te Istenhez szálló fenkölt lelked áldja meg utoljára családodat, hitközségedet és általad szeretett városodat és áldjon minket, gyászoló kartársaidat. Istent pedig kérjük: **כמותך ירבו בישראל** Hozzád hasonlók támadjanak Izraelben. Amen!

Az Országos Rabbiegyesület kegyelete.

Jegyzőkönyv

felvétel az Országos Rabbiegyesület választmányának 1915 évi január 7-én a pesti izr. hitközség székházában tartott üléséről.

Jelen vannak: Dr. Neumann Ede ügyvezető alelnök, Dr. Fischer Gyula alelnök, Dr. Edelstein Bertalan pénztáros, Dr. Hevesi Simon ellenőr, Dr. Blau Lajos, Dr. Guttmann Mihály, Dr. Kiss Arnold választmányi tagok és Dr. Venetianer Lajos, mint jegyző. Távolmaradásukat kimentették: Dr. Bernstein Béla, Dr. Blumgrund Naftali, Dr. Eisler Mátyás, Feigl L. H., Dr. Feldmann József, Dr. Herzog Manó, Dr. Lövy Ferenc, Dr. Schwarz Mór és Dr. Steinherz Jakab.

Dr. Neumann Ede megnyitván a gyűlést, mélyen érzett fájdalommal ecseteli a nagy és pótolhatatlan veszteséget, mely egyesületünket elnökének, Dr. Schnitzer Ármin komáromi főrabbinak hosszas betegség után bekövetkezett halálával sújtotta. Templomainkban ~ úgymond ~ még azok a magasztos szavak hangzanak, a melyeket ihletett lelke sugalt, midőn kigyult a nagy nemzeti harc, csak néhány hete, hogy »irómappája« emlékezések gyöngysorához fűzött magasértékű tanácsokkal ajándékozta meg kartársait és most már nincs közöttünk. Elment »az öreg rabbi«, harmonikus, nemes lelke hontalannak érezte magát ezen a dúló háborúk viharaitól megreszkettetett földön és elköltözött oda, a hol béke van. A magyar rabbikarnak egyik legtiszteltebb és legnépszerűbb alakja volt. Fényes tehetség, acélos akarat, mindvégig törhetetlen tetterő egyesültek benne. Folyton gyarapította azt, a mit a Gondviselés kegye ajándékba adott neki. A tehetségek ama széles mezején, amely osztályrészül jutott neki, semmi sem hevert parlagon. Munkában és verejtékben, de nélkülözések-

ben és küzdelmekben is rendkívül gazdag ifjúságában kialakultak törekvéseinek alapdomái és még alkonyatkor is ifju hévvel buzgólkodott azoknak az ideáloknak szolgálatában, amelyek pályájának küszöbe felett ragyogtak. Két világ ölekezett, a zsidóság életének két korszaka egybeömlött benne. A mi mindegyikben igazi érték, nemes érc, bölcsen, művészi készséggel egybeolvasztotta. Rajongással csüngött a hagyományon, amelynek soha nem szünetelő tanulmányoktól lelkéhez kötött szelleme alapelveit irányította és izzó lánggal lobogott benne a kulturáért, a haladásért, a fejlődésért és az ezek vívmányaiért és nemes gyümölcseiért való lelkesedés. Élő hid volt, mely két korszaknak partjait kapcsolta össze. És miként harmóniába tudta olvasztani a hagyomány tiszteletét és a haladó, mozgó élet parancsainak követését, azonképpen párját ritkító bölcseséggel megtalálta módját annak, hogy miként lehet összhangzásba hozni a hivatásos feladatok mintaszerű teljesítését a közélet szélesebb mezejének művelésével. Ez a bölcsesség volt sikereinek titka, ennek köszönte népszerűségét, tekintélyét, lelkészi hatáskörén túl emelkedő jelentőségét. Ez adott súlyt szavának, ez vitta ki számára a legjobbak elismerését és nagyrabecsülését a felekezet mesgyéin túl is. Munkájából, törekvéseiből és nevéből fény áradt az egész magyar zsidóságra, mely mindig hálával és hódolattal kell, hogy adózzék Schnitzer Ármin emlékének.

Ezt a hálát és hódolatot pedig fokozott mértékben egyesületünktől érdemelte ki. Ott volt azok sorában, a kik alapköveit tették le, az ő munkás és avatott keze emelte magasra falait. A kezdés gondjaiból és a siker örömeiből övé volt a legnagyobb rész. Nálánál méltóbbat a kartársak bizalma nem állíthatott volna egyesületünk élére. Párját ritkító rátermettséggel, hivatottsággal, lángoló lelkesedéssel, lohadást nem ismerő buzgalommal szolgálta érdekeit. Dolgozott velünk fáradhatatlanul. A vezér méltóságában nemcsak diszt, hanem a kötelességek kutforrását látta. Áhitattal lestük szavát, midőn megszólalt gyűléseinken, gyönyörködtünk szellemének üdeségében, egy hosszú, tartalmas pálya dús tapasztalataitól táplált bölcsességében. És mindenkor szószólója volt a kölcsönös megértésnek, a harmóniának, a komoly munka kellő értékelésének. Minden kicsinyes versengéstől menten együtt dolgozott azokkal, a kikre a kartársak akarata egyesületünk ügyeinek vezetését bízta. Könnyek között áldozok emlékezetének ebben a kegyeletes órában. Neve ott fog ragyogni mindenkor az Országos Rabbiegyesület homlokzatán. Az ő szellemében folytatjuk majd a reánk hárult komoly és szent munkát. Hálás kegyelettel és az igaz érdemet megillető hódolattal borulunk le az Országos Rabbiegyesület első elnökének emlékezte előtt. Ez az emlékezet lesz mindenkor a mi oltárunk, amelynek tüzeit táplálni fogjuk hálás lélekkel, szent földön, magas talapzaton fog állani mindenkor és mi követjük majd a meghagyást: של נעליך מעל גלגלך בני המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא

Megrendülve fogadta a komáromi hitközség sürgönyi gyászjelentését, de mély fájdalmára betegsége miatt nem jelenhetett meg a vég-tisztességen. Jelenti, hogy Dr. Steinherz Jakab választmányi tagot kérte

fel, hogy egyesületünk nevében bucsuztassa el elnökünket, a mi meg is történt. Jelenti továbbá, hogy a gyászhir vétele után az egyesület részvétét fejezte ki a hitközség és a család iránt, s hogy a hitközségi előjárósághoz intézett levelében annak hozzájárulását kérte ahhoz, hogy az Országos Rabbiegyesület a komáromi gyülekezettel közösen tarson megfelelő időben a dicsőült tiszteletére emlékünnepélyt abban a templomban, a melynek szószékét egy félszázadon át diszította. Mely jelentések tudomásvételét kérve, egyben indítványozza, hogy megdicsőült elnökünk érdemeit örök emlékezetül jegyzőkönyvbe iktassuk és hogy nevének az egyesület körében való megörökítése céljából különítsünk el az egyesület vagyonából egyezeröttszáz koronát, mely összeget mint »Dr. Schnitzer Ármin alapítvány«-t kezeljünk s évi kamatait rabbik özvegyeinek segélyezésére fordítsuk.

A választmány őszinte kegyelettel adózva elhunyt elnöke emlékének, megindultan hallgatta az ügyvezető alelnök igaz szivből fakadó megemlékezését s tudomásul véve jelentéseit, megdicsőült elnökének az egyesület alapítása és vezetése körül szerzett érdemeit jegyzőkönyvben örökíti meg, felkéri Dr. Neumann Edét, hogy a boldogult tiszteletére rendezendő emlékünnepélyen beszédet mondjon, az egyesület vagyonából 1500 korona összegű »Dr. Schnitzer Ármin alapítvány«-t létesít rabbi-özvegyek segélyezésére s a jelen jegyzőkönyvet – a gyászban megnyilatkozó együttérző részvét kifejezése céljából – ugy a komáromi hitközségnek, mint a gyászoló családnak megküldi.

Ezzel elnök a kizárólag Dr. Schnitzer Ármin emlékének szentelt ülést bezárja.

Kmf.

Dr. Venetianer Lajos
jegyző

Dr. Neumann Ede
ügyvezető alelnök

Dr. Schnitzer Ármin beszéde

Dr. Goldberger Izidor tatai főrabbi beiktatásakor.*)

Mennyei Atyánk, világ ura, kinek tuláradó kegyelemkelyhéből millió és millió életet sziv és a ki a világegyetem tágas csarnokában minden lénynek előirtad a maga rendeltetését, mindegyiknek kijelölted a maga helyét, meghatározad a földön való pályáját! Ime az én egykori kiváló tanítványomnak tiszteletteljes helyet jelöltél Izraelnek egy derék községében és meghagytad érnem azt az örömet, hogy én vezessem be őt szent hivatalába, hogy Téged magasztaljon, a Te igazságodat hirdesse és tanítsa.

*) Ez a beszéd a dicsőült utolsó szónoklatai közé tartozik. Nagyon tisztelt kartársunk szivességéből közöljük. A halás tanítvány megküldötte lapunknak, hogy ezzel is hozzájáruljon mestere emlékének megtiszteléséhez.

רבן שמעון בן גמליאל אומר אין עושין נפשות
לצדיקים דבריהן הן הן ובריהן

Oh add, hogy áldva legyen az ő bevonulása ebbe a nemes városba, ezen tiszteletreméltó községbe, a hol századokon át Izrael nagyjai áldásosan működtek.

Add, hogy ő maga áldásává legyen a reá bizott községnek, hogy az ő vezetése alatt egyre gyarapodjék istenfélelemben és vallásosságban, hogy erőteljesen lüktető hitélet támadjon benne, hogy közművelődési és közhasznú intézményei virágozzanak és fejlődjenek, hogy a lelkek hatalmas szárnyalással emelkedjenek az emberiség eszményeinek magaslatára.

Add, hogy varázs nyugodjék az ő ajkain, hogy az isteni ige hatalmával kiérdemelje a tapasztalt vénnek elismerését és meghódítsa a felserdülő ifjuság szívét, hogy bizalomteljesen köréje csoportosuljon és vezetését kövesse, hogy egy új, erkölcsileg tiszta, Isten szellemétől áthattott nemzedék virágozzék ki a Te szent neved dicsőségére. Amen.

Tisztelt Hallgatóim!

Követve e derék hitközségnek azon nagyrebecsült meghívását, hogy szeretve tisztelt kartársamat, kiről joggal mondhatom **ישראל אשר בך** Izrael, kivel dicsekszem, új állásában iktassam be, azt hiszem, hogy beszédem tárgyául találóbbat és ez ünnepi alkalomhoz illőbbet nem választhatok, mint az elmélkedést arról, hogy mi a feladata és milyen a jogosult állása a zsidó papnak a hitközségen belül.

Ezen elmélkedést a szentírás következő mondatához fűzöm: **וידבר ה' אל משה לאמר צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך בתית למאור להעלת נר תמיד** szólt az Örökkévaló Mózeshez mondván: Parancsold meg Izrael fiainak, hogy hozzanak neked tiszta törött olajat a világitásra, örök mécses meggyújtására.

Tisztelt hallgatóim! A legfontosabb és legérdekesebb kérdések egyike, mely még mindig megoldásra vár, a vallási és világi hatalom viszonyának kérdése, vagy – hogy egy általánosan elfogadott kifejezéssel éljünk – az egyház és az állam egymáshoz való viszonya.

Némelyek azt mondják: a legszentebb, a legmagasabb e földön a vallás és ennek papja előtt, a kinek kezében van a kulcs a mennyország kapujához, az üdvösség ajtajához, kinek hatalmában van oldani és kötni, a lelkiismeretet megterhelni vagy megkönnyíteni, a pap előtt meg kell hajolni a királyoknak az ő trónjaikon is és alázattal kell az ő törvényeit követni.

Igy szólnak némelyek, köztük természetesen elsősorban maguk a papok.

Eppenséggel nem így van, hangoztatják mások. A legfőbb hatalom kifejezője az állam, melynek kivétel nélkül mindenki magát alárendelni tartozik. A pap sem több, mint egy szem az emberi társadalom láncolatában. Az államtörvény fönsége előtt meg kell hajolni az egyházfőnek is.

Vannak ismét, a kiknek jelszavuk: »szabad államban szabad egyház.« Járjon mindegyik akadálytalanul a saját útján.

Ez szépen hangzik. De mi történjék, ha az egyház és állam utjai átszelődnek, ha érdekeik egymással ellenkeznek? És e kérdés máig sincs megoldva. Hogyan gondolkodik e kérdéstről a vallások legrégibbje,

milyen állást foglal el a zsidóság e kérdésben? Erre megadja a választ a szentírás. Kik voltak az állami és vallási hatalom első képviselői Izraelben? Mózes és Áron. Mózes volt a vezér és Áron a főpap.

Nos lehetett-e tisztábban és világosabban nyilvánítani, hogy milyen legyen a viszony a világi és vallási méltóság között, mint azáltal, hogy Isten ezen hatalmak első képviselőiül – két testvért, egy atyának fiait jelölte ki, vajjon nem félreismerhetetlen ujjmutatása ez, hogy e viszonynak testvériességen, kölcsönös szeretetteljes előzékenységen kell alapulni? És ezért mondá Isten Mózesnek **וְאַתָּה הִקְרַב אֵלַיךְ אֶת אֶהֱרֹן אֶחֱיֶיךָ** Te, az állami hatalom képviselője, Izrael gyülekezetének vezetője, hozd közel magadhoz testvéredet Áront, a főpapot. **וַעֲשִׂיתָ בְּגֵדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחֱיֶיךָ לְכַבֹּד** Tedd Áron testvérednek papi ruháját *diszöltöny*nyé, növeld és gyarapítsd tekintélyét a nép szemében, tiszteld és becsüld te magad papi méltóságát, mutasd meg a népnek, hogyan kell tisztelni a papot, hogy a nép előtt az ő szavának annál hathatósabb, nagyobb sulya legyen, mert a zsidó pap hatalma egyedül azon tekintélyen, azon becsülésen alapszik, melyben hivei részesítik.

Ezt a tekintélyt csak saját érdeme, tiszta istenes életmód, szilárd és szeplőtlen jellem, önzetlen és minden eszményiért lelkesülő működése által vivja ki magának. Erre való pedig a szabály **וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא** szolgálatának szentélyéből soha ki ne lépjen, hanem egész élete szent szolgálat legyen. Tanítása és élete egy legyen, ellentét ne merüljön fel e kettő között, **לֹא יִהְיֶה דְבַר** hogy szavát, mit hirdet, tanítását, mit terjeszt, meg ne szentségtelenítse és meg ne gyengítse, **כִּי כָל דְּבַר דִּוְעָה מִפִּי יֵעָשֶׂה** hogy neki is úgy kell cselekednie, amint ő tanítja – életének nem szabad ellentmondásban lenni tanításával. Szorgos gondoskodással őrködjék minden egyes lépte felett, mert éles szemmel kísérik és bírálják. Hányszor találják hibát, mert találni akarnak. Erre valóban ráillik a szentírás szava **קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים** a papnak az **אִישׁ**, a legcsekélyebb, a szándék nélküli hiba, a legkisebb folt is **בְּהִטָּאת** sulyos vétkül rovatik fel **הוּא** mert neki a legszentebbnek kell lenni.

Mi azonban a hitközség feladata papjával szemben?

Elég-e, hogyha a pap papi illetményét, **מִשְׁפַּט הַבְּהִימִים** hiánytalanul megkapja? E kérdésre a szentírás azon mondatával válaszolok, melyet idéztem: szólt az Örökkévaló Mózeshez mondván: parancsold meg Izrael fiainak, hogy hozzanak neked tiszta törött olajat örök mécses meggyújtására. Igaz ugyan, hogy a pap feladata, **לְהַעֲלִיתָ נֵר תָּמִיד** hogy a szent tan örökmécsesét meggyujtsa és fenntartsa, hogy el ne aludják a szivekben és elmékben, de az *olajat* hozzája, a fogékonyságot, a jóakaratot, a készséget a hitközségnek kell adnia, mert a szellemi munkások is reá szorulnak a támogatásra és segítségre, mely nélkül hiábavaló minden munkálkodás, minden törekvés.

Azon jogosult reményben, hogy a hitközség és derék rabbijuk egy és ugyanazon törekvéstől áthatva, egy és ugyanazon célt szem előtt tartva, vállalva egymást támogatva együttesen zavartalan egyetértésben fognak

munkálkodni Isten szőlőjében, iktatom be nagyrabecsült kartársamat, mint egykori mestere, fohászkodva: **יְבָרֵךְ ה' וַיְשַׁמְרֵךְ** Áldjon meg az Isten és óvjon meg téged, **וַיְשַׁמְרֵךְ** óvjon meg a gonosz szellemektől, melyek megakadályozhatnák a község békés fejlődését **וַיִּהְיֶה פְנֵי אֱלֹהֵי וַיִּהְיֶה** világosítsa arcát feléd és adjon neked **הַן** kegyet Istennek és jóindulatot az emberek szemében **וַיִּשָׂא ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיִּשָׂא לִךְ שְׁלוֹם** fordítsa Isten arcát feléd és adjon neked békét, békét Istennel, békét tenmagaddal, békét hitközségeddel, melyre Isten áldását könyörgöm. Ámen.

Nemzeti és vallási ellentétek, magyar-zsidó harmónia.

Egy kis világpolitika a háború alkalmából.

Szózatot intéz hozzám (az igen tisztelt Szerkesztő Úr), szóljak (a Magyar Izrael olvasóihoz) s én elgondolkodom, szóljak-e. **לֹא אֲחִירֵשׁ בִּי קוֹל שׁוֹפָר שְׁמֵעָה נַפְשִׁי תְרוּעַת מַלְחָמָה** (Jerem. IV, 19). Nem hallgatok, mert lelkem hallja a kürt szavát, a harc riadóját. S túl kürtön, harci riadón túl még hallok valamit: fönséges harmóniát, a magyar és zsidó érzés harmóniáját, a melynek itt halk visszhangja akarok lenni.

Nemzetek állanak szemben nemzetekkel. Vajjon vallások is vallásokkal? Vajjon összechap-e a keleti és a nyugati kereszténység s megújul a régi, a schizma előtti harc? Nyilván nem, hisz az orthodox Oroszországnak fegyvertársa a lakosai szerint katolikus Franciaország, a kormányzatában is ultramontán Belgium, az evangélikus Anglia. Vagy pedig föléledtek a keresztések s a kereszténység áll szemben az iszlammal? Ezt jelenti-e a khalifa hirdette szent háború? De hisz a khalifa oldalán állnak a buzgón katolikus Habsburgok és a valóban evangélikus Hohenzollerek. Hozzá tehetjük, hogy az iszlám angol és francia uralom alatt sem csorbult, Indiában föllendült, sőt a keresztény missiók nyomán hódít az afrikai polytheisták közt; s nem kell attól tartani, hogy az angolok és franciák muszlim alattvalóiknak polgári és vallási szabadságát megszorítják.

A vallások közül – meglepő, de kétségtelen – csak a zsidóság küzd existentialis érdekekért, természetesen nem a nyugati zsidóság, hanem a keleti.

*

Nyugaton a zsidóság teljesen azonosítja magát a maga nemzetével. Sőt, sajátos jelenség, a német és francia zsidóság háboruja előbb tört ki, mint a német-francia háború. Palesztinában indult meg a harc, a német és francia kulturintézmények, kivált az Alliance israélite universelle és a Hilfsverein der deutschen Juden között.

Már 1909-ben az Alliance iskoláiról ekkép nyilatkozott Anatole Leroy-Beaulieu, a nagyrabecsült politikai író, vallásunknak nemes barátja. Az Alliance israélite minden iskolája francia iskola, francia tanítással. Sőt, úgy látszik, ez egyik oka annak, hogy az Alliance a keleti zsidók föltámasz-

tására irányuló munkásságában nem találkozik mindig avval a támogatással, melyre joggal számíthatna. Németország, Ausztria-Magyarország, sőt az Egyesült-Államok zsidói szemére vetik, hogy iskoláiban uralomra juttatja a francia nyelvet s ez által gyarapítja a francia befolyást. Az Alliance keleti iskoláinak élén francia tanítónők és tanítók állnak. A keleti tanítók kiképzésére az Alliance valóságos tanárképzőt tart fenn Párisban (*Revue des deux mondes*, 1909, IV/15, T. L, p. 866). Egy másik francia író, Louis Bertrand, azt jelenti (u. o. 1909 VIII/15, T. LII, 762–766), hogy Damascusban sehol sem bocsátották felekezeti iskolába, csak az Alliance isr. intézetébe. Az igazgatónő büszkén mutatta be növendékeinek francia műveltségét s valósággal mentegetődzött, hogy a falakra bibliai versek vannak írva, – de mikor itt keleten az emberek annyira elmaradtak! Bizonyosra vehetjük, hogy a zsidóságért való restelkedés nem jellegzetes vonása az Alliance intézeteinek. De az, hogy a Párisban nevelkedett tanítók magukat nemcsak a zsidó, hanem egyuttal a francia géniusz képviselőinek tekintették, teljesen érthető. Viszont ép annyira érthető, ha a németek zokon vették, hogy az egyetemes zsidóság áldozataiból fönntartott Alliance egyuttal francia nemzeti célokat is szolgál. Philippson és Reinach közt még hamarább került szakításra a dolog, mint Bethmann-Hollweg és Poincaré közt.

A nagy nyugati nemzetek háborujában szembeszökő, hogy a németek ellenfelek közül kivételes megbecsülésben részesítik a franciát, szánják, méltányolják, szinte szeretik és semmivel sem szállították alább nagyrabecsülésüket a francia kultúra iránt. Pedig a franciák nem viszonozzák ezt a tárgyilagosságot. Vegyük p. a francia zsidóság nagyjait. Benne vannak a francia nemzet mámoros kábultságában. Théodor Reinach, mint vezérkari tiszt és Bergson, mint az Académie française egyik halhatatlanja, az Institut tagjaiként tiltakoznak a német barbárság ellen. Rothschildék visszaküldik a mi uralkodónknak azt a pátenst, melylyel I. Ferenc őket nemesi rangra emelte. Salamon Reinach pedig egyenest avval a mérgezett gyanuval lép föl, hogy a szerajevói merényletet az osztrák rendőrség rendezte. Cselekedetekben is tapasztalt a magyar nemzet egyet-mást a franciától, a mitől vérbe borulhatna a szemünk s ökölbe szorulhatna a kezünk. De mint a német nemzet, mi is megtartjuk higgadtságunkat, megtartjuk a multban szerzett értékeléseinket. Bár teljes szívvvel áhitjuk a németség tökéletes diadalát, óhajtjuk egyuttal, hogy a francia szellem teremtő hatalma ne csökkenjen, hogy az Alliance israélite zsidó kulturát terjesztő ereje meg ne bénuljon, hogy a francia zsidóság dicső multu irodalmi társasága (*Société des Études Juives*) továbbra is viruljon és fölvirágoztassa a zsidó tudomány legtekintélyesebb folyóiratát a *Revue des Études Juives*-t.

*

Merőben másként áll a küzdelem a keleti harctéren. A francia zsidóság a francia kulturának önkénytes előharcosa, az orosz zsidóság az orosz barbárságnak legszánandóbb áldozata. Az itteni zsidóságnak háboru okozta

szenvetéseihez csak a lengyel nemzet mérhetetlen gyötrődése fogható. Lengyelek és zsidók rovására, kép nélkül mondhatjuk, bőrére folyik a titáni küzdelem. Szegény lengyel, mint egykor kurucaink, elkeseregheti: Két pogány közt egy hazáért omlik ki vére! S a zsidóságnak csak úgy, mint a lengyeleknek százezrei ott küzdenek az elnyomóik zászlaja alatt. Egy jellemző példa. Poznanski Sámuel varsói rabbi, a zsidó tudomány egyik legegységesebb képviselője, a háboru kitörésekor német fürdőben üdül. Végső erő kifejtéssel haza siet, hol ezer veszedelem vár rá és hiveire.

Itt dől el a föld fél zsidóságának a sorsa. Itt zúgnak a zsidó életnek és a zsidó tudásnak azon forrásai, melyekből a jövőnek zsidósága, a keleti és az amerikai zsidóság szüntelenül táplálkozik. Lengyelország, Galicia, Bukowina sorsa eldönti a zsidóság többségének sorsát. Ha a Mindenható segítségével a mi fegyvereink diadalmaskodnak, ha a lengyel zsidóságra oly sors vár, mint a milyen az orosz betörésig a bukowinai zsidóságnak jutott, szinte messianikus eszmény valósul meg. Magyar fegyvereink egyuttal egy messianikus jövőért is harcolnak.

A magyar és zsidó érdekek azonosságára itt közlöm a békehirdetőből harckeverővé lett Gustave Hervének fölszólítását a nemzetekhez: Románok, testvéreiteket Erdélyben visszaadjuk. – Szerbek, testvéreitek Horvátországban, Boszniában, Hercegovinában felszabadulnak. – Magyarok, Kossuth nagyszerű álma megvalósul: Magyarország független köztársasággá lesz. Lengyelek, országok félig kikelt sirjából, teljesen föltámad halottjaiból. Zsidók, nem tudom, vajjon Cijjon valaha új életre ébred, de hallottátok a jó hirdetést: testvéreitek Oroszországban is részesülnek majd polgári, politikai szabadságban.

Lám, a magyarnak és a zsidónak még ily feneketlen valótlanág sem tud maszlagot képzelni. Magyarország alkosson köztársaságot Erdély és Horvátország nélkül, – a zsidók küzdjenek azokért, a kik majd megadják nekik azokat az elemi jogokat, melyeket egyedül ők tagadnak meg tőlük.

Szinte szánom a francia zsidókat, a Rothschildokat, a kiknek millióin vásárolták a fegyvert Galicia lengyeleinek és zsidóinak irtására, az angol zsidókat, a kik büszkén vallották: civis britannicus sum s most mellüket verdeshetik: pogromrendezők cinkosa lettem, mindazokat, a kik hazájukért nem tudnak imádkozni, a nélkül, hogy imájukba Oroszországot is bele nem foglalják.

Mi magyar zsidók egységes lélekkel kiálthatunk istenünkhöz **יְהוָה** zúdítsd le haragodat azokra a nemzetekre, a melyek nevedet megtagadják, mert felemésztik Jákobot, feldulják hajlékait (Zsolt. 79, 6). Egységes lélekkel fohászunk a próphétai hirdetés (Jes LXI, 1, 2) megvalósításáért: hogy gyógyuljanak a tört szivek, hogy virradjon az Örökkévaló jóindulatának éve, Istenünk bosszujának a napja, hogy minden gyászoló vigaszt leljen!

Budapest

Dr. Heller Bernát

Az agáda történetének nagy műve.¹⁾

Ha az agáda történetének feldolgozásáról beszélünk, mindenki tudja, a ki csak némileg járatos a zsidó irodalomban, hogy *Dr. Bacher Vilmos* hatalmas művéről van szó. Ő volt az, a ki az agáda és agádisták történetének kitartó szorgalmat, bámulatos türelmet és mély tudást igénylő nagy művét ezelőtt 36 évvel megkezdte és immár – egyes részletkérdésektől eltekintve – be is fejezte.

1878-ban jelent meg az orsz. rabbiképző-intézet *első* értesítőjében annak a korszakalkotó munkának első kötete, mely most lezárattott. A babyloni amórák agádája volt kezdete Dr. Bacher Vilmos standard munkájának és most a hetedik kötet: *Rabbanan*, a tudósok agádája képezi annak zárókövét. És ez egyuttal – fájdalom – teljes befejezését jelenti halhatatlan mesterünk élete munkájának, mert hisz elvesztettük őt a mindeneket letaroló halál által. Háromnegyed évvel elköltözése után látott napvilágot, ugyancsak az orsz. rabbiképzőintézet értesítőjében, ezutolsó műve.

Terjedelmre nézve ez a legkisebb a tannák és amórák agádáját tárgyaló munkák között, a mi egyedül a tárgytól függött, mert hogy ki-merítő és minden részletre kiterjedő, az Dr. Bacher Vilmos ismert alaposágánál fogva természetes. Az a körülmény, hogy az agádisták tanításainak, sententiáinak előadása nem összefüggő egészet képez, hanem töredékes részletmunka, érezteti hatását az agádát tárgyaló munkán is, a mint azt Dr. Bacher már a babyloni amórák agádájához itt bevezetésben kiemeli. Ez a tény még jobban kitűnik a jelen műben, a *rabbanan* agádájánál, mert hisz itt nem ismeretes egyéniségek művéről van szó, hanem a *rabbanan* név alatt rejlő ismeretlenekről, a kik nem is mindig állanak szemben egyesek véleményeivel és így koruk még kevésbé állapítható meg.

Dr. Bacher Vilmos, korának legkiválóbb agáda-ismerője, megtalálta itt is a módját annak, hogyan tegye hozzáférhetővé a *rabbanan* agádájának anyagát. A tudósok, kissé idegenszerűen, modernül hangzik ez az elnevezése a *rabbanannak*, a tudósok agadikus vitáit tárgyalja az I. rész, a mennyiben a velük szemben álló tannák és amórák, első sorban a palesztinai, azután a babyloni amórák köré csoportosulnak. A II. részben a tudósok agádatételei következnek, a hol ők vitafél nélkül állanak és pedig a *Szentírás* könyveinek sorrendjében; végül a nem tisztán exegetikai agadikus tételek tartalom szerint.

Ezzel a könyv tartalmáról csak nagyon halvány képet nyújtottunk, azt közelebbről bemutatni azonban nem is lehet, hisz itt minden részlet és a részletek tömege adja meg a szerző tudományának, alapos munkájának és mindenre kiterjedő figyelmenének bizonyítékát.

Az egész munkán megérzik – mondanám – az a nemes egyszerűség, a stilusnak – le style c'est l'homme – az a szerénysége, mely halhatatlan mesterünket jellemezte. Nem beszélt ő soha tele szájjal, nem

¹⁾ A *Rabbanan a tudósok agádája*, írta Dr. Bacher Vilmos igazgató. Budapest, 1914.

irt soha hangzatos frázisokkal, hanem önmagához méltón, tárgyához illőn és mindenkor kimerítőn, sokatmondón.

Az agádát tárgyaló nagy művének eme befejező kötete előttünk még sokkal értékesebb és drágább lesz, mert tudjuk, Dr. Blau előszavában is jelenti, hogy már súlyos testi szenvedések közepette dolgozta ki, de nem akart vele adós maradni. Ez a mű tehát szintén maradandó emléke annak a lelkiismeretességnek és pontosságának, melylyel ő minden kötclességének eleget szokott tenni.

Álljunk meg hálás kegyelettel e posthumus munkája előtt és miután többé ujat nem várhatunk tőle, gyönyörködjünk a kincstárban, melyet műveinek nagy száma által nekünk nyújtott; elmélyedve agáda-műve tanulmányozásába pedig, törekedjünk a zsidó irodalomnak ez általa felderített birodalmában az ő szellemében újabb meg újabb területeket megművelni.

Nyiregyháza.

Dr. Bernstein Béla.

Gyakorlati lelkeszkedés.

Engedje meg t. szerkesztő Uram, hogy szaklapunkban egy kérdést vessek fel, várva a t. kartársak hozzászólásait. Egy nagyobb vidéki város rabbijának küldöttem könyvemet, ki válaszában a többi között ezt mondja: »Paptól nem lehet kivánni, hogy valamely könyvvel, még ha hagada is, házaljon, ez nem méltó hozzá.« Miután arról van szó, mi méltó a paphoz, közérdekűvé teszi ezen nyilatkozatot, mert természetes, nem érdemli meg a pap nevet azon egyén, ki csak egyetlen szót ejtene ki vagy egy tettet követne el, a mi méltatlan egyéniségéhez, állásához, mert az ily cselekedet az egész rabbikarra is vetné árnyékát. De hogy ez a méltatlan tett az volna, hogy »valamely könyvvel,« pláne ha az a hagada, »házal«, a fölött az okmányok – véleményem szerint – még nincsenek lezárva. Részemről igazán vigyázok az egyéni és kari becsületre, de távolról sem látom azt megsértve, ha hiveimmel találkozva, figyelmükbe ajánlok egy művet, mely hivatva van elősegíteni az én egész életem hivatását, a vallásos szellem terjesztését, megerősítését és megkedveltetését. Természetesen azt olykép kell intézni, a mint az méltó a paphoz, a ki egy szent ügyért száll sikra, a hol az önzetlen fáradozás minden gyanu fölött áll és csakis oly ügyért, melyet kivüle más nem karol fel. Ha én Arany műveit ajánlanám, joggal vethetnék szememre, hogy belefuserálok egy kereskedői utazó hatáskörébe, de egy imakönyv vagy vallásos tartalmu folyóirat, tudományos mű terjesztése – ismételten hangsúlyozom – a legönzетlenebb kivitelben, nemcsak hogy nem méltatlan a paphoz, sőt erkölcsi kötelessége. Nem kell-e azt a közömböt megtörni, a mely vallásunk szent eszmeköre irányában uton-utfélen mutatkozik és mit gondol t. kollega ur, hogy Ön ezt prédikációival megteheti? Nem jobban mélyíti Ön a zsidó érzést, a vallás iránti szeretetet és lelkesedést, ha ki tudja eszközölni, hogy a házakban zsidó tartalmu folyóiratok, tudományos mű-

vek találhatók legyenek és a mi irodalmunk megismerése által visszavezetheti »a fiuk sziveit az apákéhoz«, kiknél a biblia és a többi vallástudomány könyvek nélkülözhetlen legszentebb életkelléket képeztek? Nem »házalni« kell, hanem buzgólkodni az iskolában és a családknál, le kell szállani a papnak a beteges képzelődésnek arról a magaslatáról, melyen »trónusát« megszilárdítottak véli, mert különben elvesz a kapocs, mely őt hűveivel összeköti. Hisz **יָרַד מִשָּׁה אֶל הָעָם** Mózes is leszállott a nép közé, mikor kihirdette a tiz ígét és absolute nem tekintette »házalásnak« teljes erejével terjeszteni a vallás gondolatait mindenütt, mindenkor és mindenkinek. Gondoljon csak t. kartárs urarra a propagandára, melyet a katolikus papság kifejt könyvei, eszméi, elvei terjesztése tárgyában. Vajjon az ő »házalásuk« nem járul-e nagyban hozzá a hitélet megszilárdításához? Vagy kárára volt-e a rabbik tekintélyének a héber feliratu emlékgyűrűk eladása körül kifejtett széperedményü buzgalmuk? Vajjon kárára válnék az Ön tekintélyének, ha peszach előtt néhány héttel prédikálva, esetleg alkalmat keresne annak felemlítésére, hogy ime tudatom veletek, hogy egy kollegám kiadott egy hagádát, mely a rátok nézve érthetetlen imarészeket megfelelő módon megmagyarázza és feltárja amaz erkölcsi, gondolatkincseket, melyek ezen évezredes könyvben rejlenek. Ha hallgatói közül csak egy csekély számú is megrendeli ez imakönyvet és annyit ígérhet, hogy néhány szegénysorsu vallásos embernek kollegája bizonyára ingyen is el fogja küldeni, biz Ön nem végzett akkor Önhöz méltatlan, sőt nem is fölösleges munkát. No meg azt is meg kellene gondolni a papoknak, hogy mennyivel több irodalmi mű látna napvilágot, ha tudnók, hogy a kollegák szivükön hordva ezen vallásos szellem szolgálataiba szegődött termékeket, lehetővé teszik a horribilis költségek fedezését, mert ép a papok lanyha vagy hanyag viselkedése miatt irodalmi társulatunk is csak csekély segítségben részesítheti a legjobb felekezeti terméket és biz visszafojt sok vállalkozást, mert absolute sehonnan semmi támogatás sem kecsegteti a félig-meddig biztos sikerrel, mely a költség fedezését lehetővé tenné számára! Nézzük csak a tanítótestületet, mily szent kötelességének tekinti minden egyes terjeszteni az egyesület kiadványait és igazán soha sem hallottam szemrehányást józan gondolkodásu embertől azért, mert buzgólkodott szent ügyért és a tanügyet támogatva, egyszersmind a testületi szellemet is erősítette.*

Mohács

Dr. Flesch Ármin.

*Nagyon tisztelt munkatársunk érdemes művét a közelmúltban megjelent hasonló tartalmuakkal egyetemben ismertetni fogjuk. addig is a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A szerk.

Egyesületi élet.

Az Országos Rabbiegyesület folyó hó 7-én két választmányi ülést tartott. Az első kizárólag bold. Dr. Schnitzer Ármin elnök emlékének volt szentelve. Jegyzőkönyvét fent egész terjedelmében közöltük. A másodikról, mely az egyesületi élet biztató pezsdüléséről tett tanúságot és élénk eszmecserére adott alkalmat, röviden a következőkben számolunk be.

Az elnöki jelentés helyeslő tudomásvétele és az elnöki működésnek elismeréssel adózó köszönetnyilvánítás után egy nem rég elhalálozott kartárs özvegyének segélyügye foglalkoztatta a választmányt. Az elhunyt több ízben nem fizette be az esedékes özvegyi járulékát. Ennél fogva a választmány nem rendelhette el a segély beszédését özvegye számára. De méltányolva az elhunytnak az egyesület körül szerzett érdemeit és tekintettel az özvegynek szorult anyagi helyzetére 250 korona rendkívüli segélyt szavazott meg számára. Ezzel kapcsolatban szóba kerültek azok a nehézségek, a melyek az intézmény jelenlegi szervezetének fentartása mellett mutatkoznak. A kartársak sokalják a díjat és ennek folytán a befizetők száma esetről esetre csökken. Az utolsó befizetéseket már csak kevesen teljesítették és félő, hogy ezek áldozatkészsége is hanyatlani fog. Az intézmény tehát átalakításra szorul és a választmány Dr. Fischer Gyula és Dr. Cuttmann Mihály tagokat kérte fel, hogy Dr. Sós Ernő tanító-képző-intézeti tanár közreműködésének igénybevételével új szabályzatot dolgozzanak ki, a melyet a választmány a legközelebbi közgyűlés elé fog terjeszteni.

Az ülésnek kiemelkedő fontosságú tárgya a hadba vonult katonák lelki gondozása volt. Elnök rámutatva arra, hogy értesülése szerint a zsidó katonák a harctereken alig részesülnek vallásos gondozásban, hogy a legtöbben soha zsidó táborig lelkészszel nem találkoztak és hogy a ki-nevezett táborig rabbik sorában olyanok is vannak, a kik nem megfelelő módon képviselik a vallás érdekeit és a felekezet méltóságát, utalva továbbá arra, hogy a kórházakban a zsidó lelkészi szolgálat nincs kellően szervezve és a zsidó katonák lelki gondozása tisztán csak a véletlenre van bízva, szükségesnek tartja, hogy az egyesület illetékes helyen ennek a bajnak orvoslását szorgalmazza. De az egyesületre magára is fontos feladat hárul. Nincs táborig imakönyv a zsidó katonák számára és mulhatatlanul szükségesnek mondja, hogy ilyenről a legsürgősebben gondoskodjanak. Az egyesület volna hivatva a zsidó katonákat helyzetöknek megfelelő, lelki szükségleteik kielégítésére alkalmas imádságos könyvecskével ellátni. A legfontosabb héber imák szövegét és magyar imádságokat tartalmazna. A tervezetet kidolgozta és felkéri a választmány jelenlevő tagjait, hogy az ügy sürgősségénél fogva a munkában résztvenni sziveskedjenek, a költségek fedezése végett pedig a választmány forduljon az Országos Irodához, a mely kétségkívül a szokott buzgalommal felkarolja majd az ügyet és az egyesület rendelkezésére fogja bocsátani a szükséges összeget. A választmány lelkes örömmel fogadta el az elnöki előter-

jesztést és szíves készséggel ígérte meg a munkában való részvételt. Az alapszabályok egyes intézkedéseinek módosítására és a bizottságok működésére vonatkozó elnöki javaslatok tárgyalására a következő választmányi ülésnek, illetve közgyűlésnek lesz feladata. Egy irodalmi ügynek elintézése után a választmánynak magas színvonalu és nemes hangu vitáktól élénkített tanácskozásai az elnöknek szavazott köszönettel véget értek.

Krónika.

József főherceg a zsidó katonákról. *Szabolcsi Miksa*, az Egyenlőség szerkesztője azzal a kéréssel fordult József főherceg lovassági tábornok őfenségéhez, a VII. hadtest parancsnokához, hogy a zsidó katonákról mondjon véleményt.

A főherceg a következőket válaszolta:

Igen sok alkalommal volt zsidó hitvallású katonáinkat megfigyelnem és nem láttam különbséget köztük és más katonáim között; hősiességük, bámulatos elszántságuk minden dicséreten felül áll. Magyar fiuk közt, mint igaz magyarok, vállvetve küzdöttek a vérengző szerbek és azóta a hatalmas orosz ellen; a dicsőségben egyenlő részük van hős bajtársaikkal. A legkiválóbb hősök között nem egy a magyar zsidó.

Nem egyszer láttam saját szememmel a legrettenetesebb küzdelmek kétségbeesett tusáiban őket és emelt lélekkel bámultam a közös vitézséget, melyben minden hazafi egybeolvadt és egyaránt kivette részét valláskülönbség nélkül. A zsidó is megmutatta, hogy olyan jó hazafi és vitéz katona, mint bárki más.

Dr. Simon József. Mély meghatottsággal jegyezzük fel elhunytát. Ha hódolat illeti meg azokat, a kik eszményi célokat önzetlenül szolgáltak, a magyar zsidóság hódolattal kell, hogy adózzék Dr. Simon József emlékének. Teljes ereje és tudása felekezetünknek volt szentelve. Törekvései mély nyomokkal vésődtek be az utolsó évtizedek történetébe, nemcsak egyik leghivatottabb és legbuzgóbb munkása, hanem gyakran irányító szelleme is volt a magyar zsidóságnak és működésével szoros kapcsolatban vannak mindazok az eredmények, melyeket ebben a küzdelmes, viharos korszakban kivívni sikerült.

Még benne állunk az események forgatagában és alig rendelkezünk azzal a tárgyilagossággal, a mely nélkül a történelmi jelenségeket kellően értékelni és a vezéralakok egyéniségéből kiindult hatások mivoltát megállapítani nem lehet. Korai volna tehát Simon József jellemképét megörögzíteni. De a ki napjaink történetét elfogultság nélkül, elkábíthatatlan igazságérzettel és a mélyebben rejlő okok felderítésére irányult igyekezettel meg fogja írni, legjobbaink sorába helyezi majd azt a férfiut, a kinek munkájához nagyjelentőségű hatások fűződtek, a ki évtizedeken át vezérszerepet vitt a magyar zsidóságban és a kinek teljes értékét felismerni csak akkor fogjuk, ha tisztán látjuk majd cselekedeteinek indítékait és méltányolni fogjuk azon nehézségeket, a melyekkel meg kellett küzdenie.

A legnemessebb idealizmus és felekezetéhez való lángoló szeretet készítette arra, hogy fényes tehetségét a zsidóság szolgálatába állítsa. Hányan vannak, a kik az övéhez fogható áldozatot hoztak a felekezetnek? Egy nagy sikerekkel biztató pálya küszöbén állt, midőn a zsidóság közügyeinek szolgálatába lépett. És képviselte érdekeit egy emberöltőn át rátermettséggel, hivatottsággal, bátorsággal, buzgalommal, lelkesedéssel, erélylyel és méltósággal. Alig voltak munkatársai, a kik osztozkodtak volna a magyar zsidóság javát, felvirágzását, jövőjét oly páriát ritkító odaadással és hűséggel felkaroló gondjaiban. Őrt állott, hogy igazai csorbát ne szenvedjenek. Egymaga viselte azt a felelőséget és végezte azt a munkát, a melyben más körökben számosan osztozkodnak. Az Országos Irodát ő emelte a felekezet elismert és tekintélytől övezett képviselőjévé. És mint annak szellemi irányítója felépítette, részben pedig nagy koncepciók szerint újjáalkotta a felekezet legmagasabb érdekeit szolgáló intézményeinket. Rabbiképzőnk történetének minden mozzanata az ő munkájára, bölcsességére, lelkesedésére és a zsidósághoz való nagy szeretetére emlékeztet. Gondjainak legkedvesebb gyermeke volt mindig. Tanítóképzőnk örök hálára van lekötelve neki. És mindent, a mit a felekezet számára elért, ki kellett küzdenie. Magában a felekezetben és a kormányhatóságoknál. És mindig nemes fegyverrel küzdött. Ezért küzdve is meg tudta nyerni a felekezet érdekeit védő törekvései számára a kormányhatóságokat. Kivívta magának bizalmukat. Kivívta nagy erkölcsi komolyságával, önzetlenségével, idealizmusával, feltétlen megbízhatóságával és hazafias érzületével. Ezt a bizalmat pedig példaadó hűséggel és bölcseséggel értékesítette a felekezet javára, melynek békés fejlődése, felvirágzása és megszilárdulása szívének leghőbb óhaja, törekvéseinek legmagasabb célja volt. A míg ereje engedte, a magyar zsidóság szolgálatában dolgozott és nem legkisebb érdeme, hogy a felekezet ügyének meghódította azt a férfiut, a ki nagy arányokban és hatalmas erővel folytatja azt a munkát, a melynek ő életét szentelte. A magyar zsidóság mindenkor hálával és hódolattal fog adózni Simon József emlékének.

Bacher Vilmos emlékezete. Az Orsz. Rabbiképző-intézet Theológiai Egylete f. hó 3-án méltó módon áldozott mélyen gyászolt mesterünk emlékének. Főiskolánk disztermében előkelő, nagyszámu közönség gyült egybe és meghatott lélekkel szemlélte a felejthetetlenek tanítványaitól felidézett nemes, a halhatatlanság fényétől övezett alakját.

Dr. Schnitzer Ármin végtisztessége a gyász és kegyelet nagyszerű megnyilvánulása volt. *Krausz* Mór rabbi a gyászházban, Dr. *Steinherz* Jakab és Dr. *Goldberger* Izidor a templomban, a sirkertben pedig *Grünfeld* Adolf hitközségi elnök és Dr. *Gyémánt* Jenő bucsuztatták megkapó bensőséggel, mély hatással.

A VII. évfolyam címlapját és tartalomjegyzékét a következő számhoz fogjuk mellékelni.

TARTALOM: Dr. Schnitzer Ármin. — Atyám életéből. Dr. Schnitzer Salamon. — Dr. Schnitzer Ármin koporsójánál. — Az Országos Rabbiegyesület kegyelele. — Dr. Schnitzer Ármin beszéde Dr. Goldberger Izidor beiktatásakor. — Nemzeti és vallási ellentétek, magyar-zsidó harmonia. Dr. Heller Bernát. — Az agáda történetének nagy műve. Dr. Bernstein Béla. — Gyakorlati lelkészkedés. Dr. Flesch Ármin. — Egyesületi élet. — Krónika.

Nyomatott Balog Oszkár könyvnyomdájában Nagykanizsán.